

שם המרצה: ד"ר משה מורד
מוזיקה וחברה באפריקה ובגלות השחורה
Music and Society in Africa and in the Black Diaspora

סוג: קורס בחירה
מבנה: שיעור
היקף בשש"ס: מספר נ"ז: 2

א. דרישות קדם: אין.

ב. תיאור הקורס:

הקורס מציג מבוא להכרת והבנת המוזיקה והקשר שלה לחברה באפריקה ובפזורה האפריקנית. המוזיקה באפריקה לא נחשבת ל"אומנות נפרדת" כפי שאנו מכירים אותה בעולם המערבי/צפוני, אלא משולבת בחברה ובעלת תפקיד מרכזיים בתהליכים החברתיים ובמעגל בחיים באפריקה. "[Music] is integrated within social life, rather than set apart, natural rather than artificial" (משולבת בחיים החברתיים, ולא נפרדת מהם. טבעית ולא מלאכותית) כפי שכתב חוקר המוזיקה הגנאי קופי אגאוו (Agawu, 2003)

יתרה מזאת, כפי שהקורס יראה, המוזיקה באפריקה הינה באופן מסורתי פונקציונלית, משמשת למטרות שונות – טקסים דתיים, לצורך ריפוי ותפילה, תקשורת עם בני אדם, ישויות אלוהיות ואבות ואמהות קדומים. ות, פנייה לאיתני הטבע, שירי אבל ושירי עבודה, חינוך, שימור וסיפור ההסטוריה, העברת מסרים חברתיים ופוליטיים – "המוזיקה באפריקה היא טקסט" טוען אגאוו, ואכן בחברות האפריקניות שבהן המסרים החברתיים והידע מועברים אוראלית ולא באמצעות כתב, למוזיקה תפקיד חשוב ובסיסי בקיום היומיומי.

הקורס ישלב ישן וחדש, הסטורי ועכשווי, מוזיקה מסורתית ועממית ומוזיקה פופולרית עכשווית, ויראה איך האחרונה ממשיכה ומשלבת את האלמנטים, כלי הנגינה, והפילוסופיה המסורתית, הפרה-קולוניאלית.

הקורס אינו מיועד דוקא למוזיקאים ואין צורך בידע מוזיקלי מוקדם. הוא יתרום לכל המתעניינים באפריקה, בדרך החיים, החשיבה, החברה וההסטוריה, ועם זאת יקנה ידע

בסגנונות המוזיקה השונים, מסורות מוזיקליות/חברתיות, כלי נגינה וציג את האומנים. יות החשובים. ות של אפריקה.

דרך המוזיקה ותפקידיה נלמד על החברה באפריקה ובדיאספורה האפריקנית, ונתמקד בקונספציות חברתיים, כולל מגדר ומיניות, היחס לעולם הרוחות, מחאה, מאבק חברתי, שינויים חברתיים, ועוד.

נלמד איך תופים יכולים "לדבר" ולהעביר מסרים, איך כלי נגינה "מתקשרים" עם רוחות ואבות/אמהות קדומים. ות, איך מוזיקה מעבירה מסרים חבריים, נלמד גם על חלוקה מגדרית וקוויריות במוזיקה ודרכה על היררכיה מגדרית אפריקנית שונה ממה שאנו מכירים ב"מערב".

הקורס יתחיל ב"גריו", המוזיקאים המסורתיים של מערב אפריקה ויסתיים בהיפ הופ, אפרוביט ואפרוביטס.

בסיומו של אחד הקורסים הקודמים נגש אליי סטודנט ואמר "אני לומד שנה שלישית על הסטוריה ופוליטיקה באפריקה, אבל דווקא בקורס הבחירה שלך, בנוסף למוזיקה הנהדרת שהצגת לנו, הבנתי סוף סוף דברים על החברה ובני האדם באפריקה". זאת אכן מטרת הקורס הזה, בנוסף להכרת המוזיקה והמוזיקאים החשובים של אפריקה והגלות השחורה, להכיר ולהבין את הקשר המיוחד בין מוזיקה לחברה.

במהלך הקורס נצפה בקטעי וידיאו של מוזיקה, ריקוד ופולחן מהתרבויות השונות באפריקה ובפזורה האפריקנית בברזיל ובקובה, אראה ואדגים בכיתה כלי נגינה מסורתיים, ונדון בכמה טקסטים חשובים ומכוננים בנושאי מוזיקה, חברה ומגדר באפריקה. פרקים נבחרים לקריאה, חלקם קריאת רשות בלבד להעשרה, אעלה לאתר במהלך הקורס. מאמרי רשות/העשרה מצויינים כך בסילבוס.

מילות מפתח : מוזיקה, חברה, אפריקה, קולוניאליזם, ברזיל, קובה, פולחן, מגדר, היפ הופ, אפרוביט, אפרוביטס

מטלות הקורס: (%)

- נוכחות חובה (אלא אם כן יש סיבה מוצדקת לא-נוכחות : מילואים, מחלה וכו')
- קריאת מאמרי החובה
- בחינת סיום 100%

שיעור 1 : שיעור מבוא : אפריקה, סחר העבדים, קולוניאליזם ופוסט קולוניאליזם.
תפקיד המוזיקה בחברות האפריקניות המסורתיות.

Agawu, Kofi. 2016. "Music and/in Society", in *The African Imagination in Music* (New York: Oxford University Press): 27-64

שיעור 2: מוזיקה וחברה במערב אפריקה – מאלי - הג'לי / גריו, התפקיד החברתי, כלי הנגינה. הייחודיים.

Hale, Thomas A. 2007. "Griottes: Unrecognized Female Voices", in *Griots and Griottes: Masters of Words and Music*. (Bloomington: Indiana University Press): 217-243

Durán, Lucy. 1995. "Jelimusow: the superwomen of Malian music", in *Power, Marginality and African Oral Literature*, edited by Graham Furniss and Liz Gunner (Cambridge: Cambridge University Press): 197-207

שיעור 3: סנגל – "התופים המדברים", סבאר (התוף והריקוד), מ'באלאח, השפעת המוזיקה הלטינית.

שיעור 4: זימבבוואה – המ'בירה של קבוצת השונה בזימבבוואה, תקשור עם האבות ואמהות קדומים. ות (Ancestors) מוזיקת החופש "צ'ימורנגה". שילוב המ'בירה המסורתית במוזיקה הפופולרית של זימבבוואה.

Berliner, Paul. 1976. "Music and Spirit Possession at a Shona Bira", in *African Music* Vol. 5, No. 4 (1975/1976): 130-139

שיעור 5 : היורובה וטקסי הדתות היורובה-אטלנטיות (קובה, ברזיל), הכרת המושג Black Atlantic. טקסי איחוז וטרנס, תופי הבאטא והיחס בין בני האדם ל"אלים" (אורישות). מגדר וקוויריות בטקסים ובחברה, נשים ולהטב"קים בפולחן האורישות.

Morad, Moshe. 2008. "'Invertidos' in Afro-Cuban Religion", in *The Gay and Lesbian /Review Worldwide*. <https://glreview.org/article/article-679>

Oyewumi, Oyeronke. 2002. "Conceptualizing Gender: The Eurocentric Foundations of Feminist Concepts and the Challenge of African Epistemologies", in *Jenda: A Journal of Culture and African Women Studies* . 2, 1.

Gilroy, Paul. 1995. "The Black Atlantic as a Counterculture of Modernity", in *The Black Atlantic: Modernity and Double-Consciousness*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Koskoff, Ellen. 2014. "Both in and Between: Women's Musical Roles in Ritual Life", in *A Feminist Ethnomusicology: Writing on Music and Gender*. Urbana, Chicago, and Springfield: University of Illinois Press : 44-58

Morad, Moshe. 2015. "Chango versus Santa Barbara: Santeria Ritual Performance as a Gay Space" in *Fiesta de diez pesos: Music and Gay Identity in Special Period Cuba*, New York & London: Routledge: 151-184

שיעור 6 : אפריקה באמריקה הלטינית - המקורות האפריקניים של המוזיקה הלטינית: סלסה, סון, רומבה, סמבה, קרנבל, קפואיירה. הכרת הסגנונות, הדגמת כלי נגינה מברזיל וקובה. צאצאי העבדים והמוזיקה, האספקטים החברתיים של הסגנונות השונים. מהו הקרנבל הברזילאי (כולל סיפורים מאחורי הקלעים)

חלק ב': אנגולה וקאבו ורדה - המושבות הפורטוגליות לשעבר והקשר המוזיקלי לפורטוגל ולברזיל. מוזיקת המורנה ו"הדיוה היחפה" מקאבו ורדה.

שיעור 7 : "יחד" - איך הם.ן עושים. ות את זה? אינטרלוקינג/הוקט בשירה ובנגינה

חלק א' : ה"פיגמיס" ביערות הגשם פוליפוניה, "אינטרלוקינג", תיקשורת עם הטבע, ושויון חברתי ומגדרי? צפיה בקטעים מהסרט על שמחה ארום, החוקר הצרפתי-ישראלי שחקר את הפיגמיס חלק ב' : הקסילופונים של אוגנדה - "אינטרלוקינג", פוליריתמיות, ועוד.

שיעור 8 : המוזיקה באתיופיה ובאריתריאה

כלי הנגינה המסורתיים
הכרת המוזיקאים. יות הגדולים. ות
האתיו-ג'ז והאתיו-סואל
מוזיקה אתיופית ומוזיקאים. יות מאתיופיה בישראל

מאמרי רשות/העשרה על מוזיקה "שחורה" וזהות בקרב הקהילה האתיופית בישראל
בישראל:

רטנר, דוד. 2015. "מבוא ורקע תיאורטי", מתוך שומעים שחור: מוזיקה שחורה וזהות
בקרב צעירים יוצאי אתיופיה בישראל. רסלינג.

Webster-Kogen, Ilana. 2018. "Afrodiasporic Myths: Ester Rada and the
Atlantic Connection", in *Citizen Azmari: Making Ethiopian Music in Tel
Aviv*, Middletown, CT: Wesleyan University Press.: 22-50

Hankins, Sarah. 2013. "Iron Lion: 'Black Music' and African Migrants in
Urban Israel". Blog in *Ethnomusicology Review*.
[https://ethnomusicologyreview.ucla.edu/content/iron-lion-black-music-and-
african-migrants-urban-israel](https://ethnomusicologyreview.ucla.edu/content/iron-lion-black-music-and-african-migrants-urban-israel)

שיעור 9: דרום אפריקה –רקע הסטורי/חברתי, מוזיקה, אפרטהייד, שירת הזולו,
מ'בובה – השירים לאריה, שירת הק'וסה עם ה"קליקים", ועוד.

שיעור 10: צפון אפריקה המוזיקה העממית, הטקסית והפופולרית. המוזיקה של בני ובנות
הטוארג ממדבר סהרה, טקסי ומוזיקת הגאווה ממרוקו, ועוד.

Doubleday, Veronica. 1999. "The Frame Drum in the Middle East: Women, Musical
Instruments and Power", in *Ethnomusicology* Vol. 43, No. 1 : 101-134

מאמרי רשות/העשרה בנושא נשים, איסלם ומוזיקה:

Mersinni, Fatima. 1985. "The Muslim Concept of Active Female Sexuality", in
Beyond the Veil, Revised Edition: Male-Female Dynamics in Modern Muslim Society
2nd Edition (Bloomington: Indiana University Press): 27-45

Mersinni, Fatima. 1985. "The Meaning of Spatial Boundaries", in *Beyond the Veil*,
Revised Edition: Male-Female Dynamics in Modern Muslim Society 2nd Edition
(Bloomington: Indiana University Press): 137-147

Al-Ali, Nadjie. (2012), "Gendering the Arab Spring", *Middle East Journal of Culture
and Communication*, UK: University of London: 26-31

Carter, Adele, Aimee Hanstein, Ayse Ergene & Zach Pittman. 2022.

Women in the Arab Spring Uprisings: Tunisia

<https://orionpolicy.org/research/105/women-in-the-arab-spring-uprisings-tunisia>

שיעור 11:

משנות ה-50 עד ימינו - המוזיקה הפופולרית הפאן-אפריקנית מההייליף והאפרו-ביט לאפרוביטס כיום. היפ הופ ורגאיי בפריקה.

התפתחות תעשיית המוזיקה והמדדה, אורבניזציה, "מוזיקת יין השזיפים", היי לייף, רומבה קונגולזית, אפרוביט בשנות ה-70, אחדות וגאווה אפריקנית - פלה קוטי "הנשיא השחור", אפרוביטס כיום.

חלק ב': **Queers of Color**

מגדר, מיזוגניה, הומופוביה, קוויריות וגאווה במוזיקה האפרו-אמריקנית
R&B, Disco, House, Ballroom, Voguing, Hip Hop, Reggae,

ביטויים הומופוביים ומיזוגניים בהיפ הופ וברגאיי
סצינת "הנשפים" וה **Voguing** בקרב להטב"קים אפרו-אמריקנים,
וביטויים קוויריים עכשוויים בהיפ הופ האפרו-אמריקני

מאמרי רשות/העשרה:

Saunders, Tanya L. 2016. "Toward a Hemispheric Analysis of Black Lesbian Feminist Activism and Hip Hop Feminism: Artist Perspectives from Cuba and Brazil", in *No Tea, No Shade: New Writings in Black Queer Studies*, edited by E. Patrick Johnson (Durham: Duke University Press): 146-165

Serrott, Kylie. 2021. "Has the Future of Queer Arrived? Montero as Utopia", in *Academia Letters, December 2021*

שיעור 12: השלמות וחזרה על החומר לסיום הקורס ולקראת הבחינה

פרטי התקשרות עם המרצה moshe.morad@gmail.com